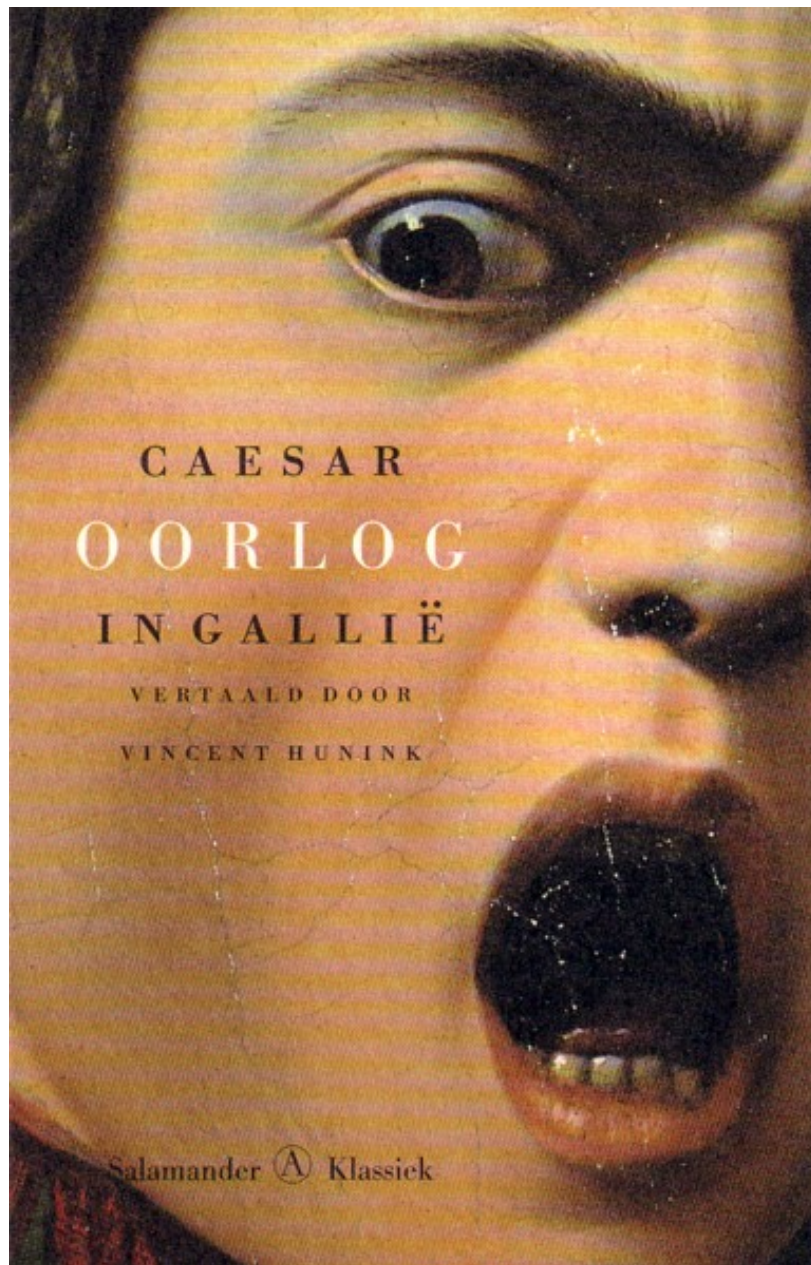




**Gaius Julius Caesar, *Oorlog in Gallië*  
&  
Aulus Hirtius, *Aanvulling op Caesars 'Oorlog in Gallië'*  
vertaald en toegelicht door Vincent Hunink**

**Athenaeum - Polak & Van Genneep, Amsterdam 1997**

**(2e druk 1997; 3e druk 2000; 4e druk 2002;  
5e druk als Salamander Klassiek 2003; 6e druk 2004;  
7e druk 2006; 8e druk 2009)**

## Boek IV, 1-15

55 v.Chr.

### Strijd tegen Germaanse stammen

(1) De winter daarna, in het jaar dat Gnaeus Pompeius en Marcus Crassus consul waren, staken de Usipetes en de Tenctheri, Germaanse stammen, met een grote massa mensen de Rijn over niet ver vanwaar die in zee stroomt.<sup>1</sup> De reden voor de oversteek was dat ze al vele jaren door de Sueben lastiggevalen werden. Ze stonden daardoor steeds onder druk van oorlog en werden afgehouden van de landbouw.

De Sueben zijn verreweg de grootste en oorlogszuchtigste stam van alle Germanen. Ze zouden honderd kantons hebben, die allemaal elk jaar duizend gewapende mannen leveren. Met hen gaan ze dan hun eigen gebied uit om oorlog te voeren. De thuisblijvers zorgen voor de voedselvoorziening van zichzelf en de soldaten. Het jaar daarop zijn zij weer aan de beurt om onder de wapens te gaan en blijven de anderen thuis. Op deze manier komt noch de landbouw stil te liggen, noch de militaire training en praktijk. Privé-bezit van akkers kennen ze niet en langer dan een jaar mag men er niet op een plek blijven om die te bebouwen. Ze leven niet zozeer van graan, maar vooral van melk en vlees, en ze zijn vaak op jacht. Hun eetgewoonten, hun dagelijkse oefeningen en hun vrijheid (van jongs af aan zijn ze niet gewend aan plicht of tucht en ze doen niets tegen hun zin), heel die levenswijze versterkt hun krachten en maakt ze tot mannen met een geweldig postuur. En in dat koude gebied hebben ze er ook nog de gewoonte van gemaakt niets van kleren te gebruiken behalve huiden, die echter zo klein zijn dat een groot deel van het lichaam onbedekt blijft. Verder baden ze in de rivieren.

(2) Handelaren laten ze wel toe, maar meer om afnemers te hebben voor hun oorlogsbuit dan omdat ze ook maar iets willen importeren. Zelfs van de import van paarden, waar de Galliërs zo verzot op zijn en hoge prijzen voor betalen, maken ze geen gebruik. De dieren die bij hen zelf geboren worden en die klein en lelijk zijn weten ze door dagelijks oefenen heel robuust te maken.

In ruitergevechten springen ze vaak van hun paarden af om te voet verder te vechten. Ze hebben hun paarden getraind om op dezelfde plek te blijven staan, en indien nodig gaan ze er dan snel naar terug. Volgens hun normen is niets schandelijker of zwakker dan het gebruik van een zadel. Daarom durven ze het altijd tegen gezadelde paarden op te nemen, met hoe weinigen ze ook zijn. Wijnimport laten ze überhaupt niet toe. Ze menen namelijk dat wijn de conditie van de man ondermijnt en hem slap als een vrouw maakt.

(3) De hoogste roem voor een staat is in hun ogen als er wijd en zijd rond het eigen grondgebied akkers braak liggen. Dat betekent namelijk dat een groot aantal stammen niet heeft op gekund tegen de macht van die staat. Zo zouden bij de Sueben aan één kant de akkers over zo'n honderd mijl braak liggen.<sup>2</sup>

Aan de andere kant komen de Ubii nog het dichtst in hun buurt. Zij vormden ooit een aanzienlijke, bloeiende staat, althans voor Germaanse begrippen. Ze zijn wat beschaafder dan de rest van de Germanen. Doordat ze namelijk langs de Rijn wonen, krijgen ze voortdurend bezoek van handelaren; verder heeft de nabijheid van de Galliërs een matigende invloed op hun levenswijze. Tegen deze Ubii hebben de Sueben heel vaak oorlog gevoerd, maar de stam was zo groot en machtig dat ze er nooit in slaagden hen van hun grondgebied te verdrijven. Wel hebben ze hen schatplichtig gemaakt en hun positie en betekenis zeer verzwakt.

(4) Hetzelfde was het geval voor de eerder genoemde Usipetes en Tenctheri. Vele jaren hadden ze op gekund tegen de macht van de Sueben, maar tenslotte waren ze uit hun gebied verdreven en na een zwerftocht van drie jaar via tal van plaatsen in Germanië terechtgekomen bij de Rijn. De streek daar werd bewoond door de Menapii, die er op beide oevers van de rivier akkers, hoeven en dorpen hadden. Doodsbang geworden door de komst van die enorme massa evacueerden ze hun hoeven op de rechteroever en plaatsten ze wachtposten op de linkeroever om een Germaanse oversteek te verhinderen.

De Germanen probeerden van alles, maar slaagden er niet in zich met geweld een weg te banen, door gebrek aan schepen. Ook lukte het niet heimelijk over te steken vanwege de Menapische bewaking. Daarom deden ze alsof ze terugkeerden naar hun eigen woongebied. Na drie dagen verder trekken maakten ze weer rechtsomkeert, lieten hun cavalerie die hele afstand in één nacht afleggen en konden zo de Menapii overweldigen. Die wisten namelijk van niets en vermoedden al evenmin wat. Toen ze door verkenners op de hoogte waren gesteld van het vertrek van de Germanen, waren ze zonder angst weer over de Rijn teruggegaan naar hun dorpen. De Germanen brachten hen om, bezetten hun schepen en voordat de Menapii aan de linkeroever ervan op de hoogte zouden komen, staken ze over.<sup>3</sup> Ze bezetten alle hoeven en leefden de rest van de winter van de Menapische voorraden.

(5) Caesar werd hiervan op de hoogte gebracht. Hij was bang voor de zwakte van de Galliërs (ze gaan altijd van het ene plan naar het andere, en zijn in het algemeen uit op verandering) en bedacht dat hij niets aan hen mocht overlaten.

Het hoort bijvoorbeeld tot de Gallische gewoonten om reizigers staande te houden, of ze nu willen of niet, en elk van hen te vragen wat ze gehoord hebben of te weten zijn gekomen over dit of dat. In de dorpen omgeven de mensen handelaren; die moeten dan vertellen uit welke streek ze komen en wat ze daar te weten zijn gekomen. Danig onder de indruk van wat ze allemaal te horen krijgen, nemen de Galliërs dan vaak

beslissingen over belangrijke zaken. Daarvan krijgen ze natuurlijk ogenblikkelijk weer spijt: ze varen namelijk blind op onzekere geruchten, en de antwoorden die ze van de meesten krijgen zijn helemaal afgestemd op wat ze willen horen.

(6) Caesar kende deze gewoonte en wilde voorkomen dat hij in een nog ernstiger oorlog verweekeld zou raken. Daarom vertrok hij vroeger dan normaal naar zijn leger. Eenmaal daar aangekomen, hoorde hij dat zijn vermoedens al bewaarheid waren: heel wat stammen hadden afvaardigingen gestuurd naar de Germanen, met de uitnodiging om de Rijn achter zich te laten en de verzekering dat alles wat ze wilden door hen geregeld zou worden. De Germanen lieten zich door die beloften verleiden en waaierden breed uit. Ze waren al aangekomen in het gebied van de Eburonen en Condrusi, vazallen van de Treveren.

Caesar riep de stamhoofden van Gallië bijeen. Het was het beste, bedacht hij, om te verhullen wat hij precies wist. Hij kalmeerde ze en stelde ze gerust, gaf ze opdracht om ruiters te leveren en verklaarde zich vastbesloten tot oorlog tegen de Germanen.

(7) Zodra er graanvoorraden waren aangelegd en ruiters waren geworven, begon hij een expeditie in het gebied waar volgens de berichten de Germanen waren. Toen hij een paar dagen van hen verwijderd was, kwamen er gezanten van hun kant, die het volgende zeiden: de Germanen wilden niet beginnen met een oorlog tegen de Romeinen. Maar als ze uitgedaagd werden, goed, dan wezen ze gewapende strijd niet af. Want zo was van oudsher de Germaanse traditie: als iemand oorlog begint, verzet bieden. En om genade smeken? Nooit! Maar dit konden ze nog wel zeggen: ze waren hier tegen hun zin gekomen, verdreven van huis en haard. Als de Romeinen goede relaties met hen wilden, dan hadden ze aan hen nuttige vrienden. Ze moesten hun dan maar akkers geven, of die akkers die ze met de wapens in bezit genomen hadden, laten houden. De enigen voor wie ze het hoofd bogen waren de Sueben: tegen hen konden zelfs de onsterfelijke goden niet op. Maar verder was er niemand op de hele wereld die ze niet konden overwinnen!

(8) Daarop gaf Caesar een passend antwoord. Het slot van zijn woorden was dit: hij zag geen enkele mogelijkheid voor vriendschap met hen zolang ze in Gallië bleven. Ook was het niet juist als mensen die hun eigen gebied niet konden beschermen dan maar dat van anderen gingen bezetten. Er waren trouwens in Gallië geen braak liggende akkers te vergeven, zeker niet aan zo'n enorme massa: het zou altijd weer onrecht opleveren. Wel kon hij ze, als ze wilden, toestemming geven zich te vestigen in het gebied van de Ubii; er waren juist gezanten van die stam bij hem, die zich beklagden over misdragingen door de Sueben en hem vroegen om hulp. Hij zou de Ubii desgewenst de nodige orders geven.

(9) De gezanten zeiden deze boodschap over te zullen brengen naar hun mensen en drie dagen later, na overleg, bij Caesar terug te zullen komen. Ze vroegen hem in de tussentijd zijn kamp niet dichterbij hun buurt te brengen. Maar Caesar zei dat hij ook

hiermee niet akkoord kon gaan. Hij wist namelijk dat ze een paar dagen tevoren een groot deel van hun ruitery de Maas over hadden gestuurd, om er bij de Ambivariti buit en graan te verzamelen. Op die ruiters was het wachten nu, en om die reden, zo overwoog Caesar, zochten ze naar uitstel.

**(10)** De Maas ontspringt in de Vogezen,<sup>4</sup> in het gebied van de Lingones. Hij vangt een deel van de Rijn op, dat de Waal heet, en vormt zo het Bataven-eiland. Op hooguit tachtig mijl van de Oceaan stroomt hij uit in de Rijn.

De bron van de Rijn ligt bij de Lepontii, bewoners van de Alpen. Hij stroomt over een grote afstand snel door het land van de Nantuates, Helvetiërs, Sequanen, Mediomatrici, Triboci en Treveren. In de buurt van de Oceaan splitst hij zich in verschillende delen, wat vele, enorm grote eilanden oplevert, die grotendeels bewoond worden door woeste barbarenstammen. Daaronder zijn er die, naar verluidt, van vis en vogeleieren leven. Via vele armen stroomt de Rijn dan uit in de Oceaan.

**(11)** Caesar bevond zich op hooguit twaalf mijl afstand van de vijand, toen de gezanten volgens afspraak bij hem terugkwamen. Hij was nog onderweg toen ze hem ontmoetten en ze deden een dringend beroep op hem niet verder te trekken. Toen hij daaraan geen gevolg gaf, vroegen ze hem om mensen te sturen naar zijn ruiters die voor de colonne uit gegaan waren en hun te verbieden het gevecht te openen. Ook wilden ze de gelegenheid krijgen om gezanten naar de Ubii te sturen. Als daar dan eenmaal de leiders en senaat trouw aan hen gezworen hadden, zouden ze Caesars voorstel aannemen, verklaarden ze. Hij moest ze dan wel drie dagen de tijd geven om dit te regelen.

Caesar meende dat dit allemaal op hetzelfde gericht was: in die drie dagen uitstel konden hun afwezige ruiters terugkeren. Desondanks zei hij dat hij die dag niet meer dan vier mijl verder zou trekken, om water te vinden. Daar moesten ze dan de dag daarna maar in groten getale naartoe komen, zodat hij kennis kon nemen van hun verzoeken.

Intussen zond hij mensen naar de hoofdofficieren die met de hele cavalerie vooruitgegaan waren. De boodschap was dat ze de vijand niet moesten uitdagen tot vechten; werden ze zelf uitgedaagd, dan moesten ze alleen maar standhouden, totdat hijzelf met de hoofdmacht in de buurt was gekomen.

**(12)** De vijanden kregen onze cavalerie in het zicht. Deze telde vijfduizend man, terwijl ze zelf over niet meer dan achthonderd ruiters beschikten, omdat degenen die de Maas overgegaan waren om graan te vinden nog niet terug waren. Onze mensen waren niet bang dat er iets zou gebeuren: de Germaanse gezanten waren net bij Caesar vertrokken en hadden voor die dag een wapenstilstand gevraagd. Maar de vijanden deden een aanval en brachten onze mensen snel in verwarring. Toen die toch weer verzet boden, sprongen zij volgens hun gewoonte snel op de grond, hakten van



onderen op de paarden in en haalden zo heel wat van onze mensen omlaag. De rest dreven ze op de vlucht en joegen ze op; de paniek was zo groot dat men niet stopte met vluchten voordat onze colonne in zicht kwam.

In dat gevecht sneuvelden vierenzeventig van onze ruiters. Onder hen was Piso, een bijzonder dappere Aquitaniër. (Hij kwam voort uit een adellijk geslacht; zijn grootvader, koning van zijn stam, had van onze senaat de titel 'Bevriend Staatshoofd' gekregen.) Deze Piso wilde zijn broer, die door de vijanden was ingesloten, te hulp komen. Hij wist hem ook uit het gevaar te redden, maar werd zelf door zijn paard afgeschud toen het gewond raakte. Zolang als hij kon, bood hij bijzonder dapper verzet, maar eenmaal omsingeld liep hij zoveel verwondingen op dat hij bezweek. Zijn broer had de strijd al verlaten en zag dit in de verte; hij vuurde toen zijn paard aan, reed recht op de vijand af en sneuvelde.

**(13)** Na dit gevecht meende Caesar dat hij de gezanten verder niet meer te woord moest staan en hun voorstellen niet kon aanvaarden. Dit waren mensen die met list en bedrog om vrede vroegen, maar dan zelf de oorlog begonnen. Maar blijven wachten tot de troepen van de vijand versterking kregen door de terugkeer van de cavalerie, dat zou complete waanzin zijn, besloot hij. Hij kende de karakterzwakte van de Galliërs en beseftte dus hoeveel indruk de Germanen alleen al door dat ene gevecht op hen hadden gemaakt; ze mochten niet de tijd krijgen om plannen te maken, bedacht hij.

Toen Caesar aldus besloten had, liet hij aan zijn onderbevelhebbers en zijn betaalmeeester weten dat hij geen dag meer zou wachten met de strijd. In die situatie gebeurde er iets heel gunstigs. De volgende morgen kwamen de Germanen in groten getale Caesar opzoeken in zijn kamp, met al hun stamhoofden en ouderen erbij. Ze gedroegen zich weer even verraderlijk en huichelachtig: zogenaamd kwamen ze excuses aanbieden omdat ze tegen de afspraak en in strijd met hun eigen verzoek de dag tevoren slag geleverd hadden. Maar tegelijkertijd wilden ze, indien mogelijk, door bedrog verlenging van de wapenstilstand zien te krijgen. Caesar was blij dat hij ze in handen kreeg en gaf bevel ze vast te zetten. Zelf voerde hij alle troepen het kamp uit. De ruitery, die naar zijn inschatting nog doodsbang was door het laatste gevecht, gaf hij bevel achteraan te volgen.

**(14)** Met het leger opgesteld in drievoudige slagorde legde hij snel een tocht van acht mijl af, en hij kwam al bij het vijandelijk kamp aan voordat de Germanen door konden hebben wat er gebeurde. Door dit alles raakten ze plotseling in paniek: wij waren snel ter plaatse, hun stamhoofden waren weg en er was geen tijd om te vergaderen of wapens te pakken. Er ontstond grote verwarring: moesten ze nu de troepen tegen de vijand laten oprukken, of het kamp verdedigen, of hun heil zoeken in de vlucht -- wat was het beste? Hun angst was duidelijk te merken aan het geschreeuw en gedrang. Op dat moment dachten onze soldaten terug aan het verraad van de dag tevoren, en hierdoor extra geprikkeld drongen ze het kamp binnen. Wie daar snel wapens had kunnen pakken bood korte tijd verzet tegen onze mensen en leverde slag tussen de

vrachtkarren en de zware bagage. Maar de rest, de massa van kinderen en vrouwen (want ze waren met heel hun volk van huis weggetrokken en de Rijn overgegaan) begon alle kanten op te vluchten. Caesar stuurde er de cavalerie achteraan.

(15) De Germanen hoorden het geschreeuw achter hun rug. Toen ze zagen dat hun mensen afgemaakt werden, gooiden ze hun wapens neer, lieten hun veldtekens achter en stormden halsoverkop het kamp uit. Eenmaal beland op het punt waar Maas en Rijn samenkomen, beseften ze dat verder vluchten hopeloos was. Een groot aantal van hun mensen was al afgemaakt en de rest stortte zich in de rivier. De angst, de vermoeidheid en de sterke stroming werden hun daar fataal en ze kwamen om.

Onze mensen waren tot op de laatste man toe gespaard gebleven, met slechts een heel klein aantal gewonden. Bevrijd van de angst voor zo'n enorme oorlog (de vijand had vierhonderd dertigduizend man geteld), trokken ze zich terug in hun kamp.

De Germanen die in het kamp vastgehouden waren kregen van Caesar toestemming te vertrekken. Maar ze waren beducht voor straf en foltering door de Galliërs, van wie ze de akkers verwoest hadden, en zeiden dat ze bij hem wilden blijven. Caesar schonk hun de vrijheid.<sup>5</sup>

## Noten

1

De oversteek vond plaats in het huidige Duitsland, ergens tussen Kleef en Xanten.

2

De belangrijkste handschriften geven hier een nog veel hoger getal: zeshonderd mijl. In het algemeen zijn cijfers bij antieke historici niet erg betrouwbaar, maar een dergelijk getal lijkt overdreven. Volgens andere handschriften gaat het om honderd mijl.

3

De oversteek heeft vermoedelijk plaatsgevonden in de buurt van Kleef.

4

De naam Vogezen duidt hier een groter gebied aan dan tegenwoordig. De hele passage over de rivieren is inhoudelijk en tekstueel problematisch. Er staan vrijwel zeker elementen in die niet van Caesars hand zijn.

5

Bedoeld is níet dat ze inderdaad bij Caesar mochten blijven, maar dat ze niet als slaven verkocht werden, iets wat volgens oorlogsrecht had gemogen. De vrijgelaten Germanen krijgen vermoedelijk dus alsnog te maken met de Galliërs. Caesars korte zinnetje verbergt misschien een zekere grimmigheid.